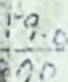
Ioan M. Bujoreanu

MISTERE DIN BUCUREȘTI

RESTITUTIO

EDITURA MINERVA

R E S T I T U T I O

IOAN M. BUJOREANU

MISTERE DIN BUCUREŞTI

Ediţie îngrijită, note, glosar şi bibliografie
de
MARIAN BARBU
Prefaţă de
ŞTEFAN CAZIMIR

EDITURA MINERVA • BUCUREŞTI — 1984

PREFAȚĂ

Istoria literară numără destule exemple de scriitori cu succese notabile în timpul vieții, pe care posteritatea îi dă uitării. Cazul invers se petrece mult mai rar. Nu cunoaștem aprecierea de care s-au bucurat în epocă scrierile lui Ioan M. Bujoreanu, pentru că nimeni nu s-a ostenit s-o consemneze. Secolul nostru, în schimb, le-a arătat o atenție binevoitoare, și — fapt vrednic de subliniat — primii exponenți ai noii atitudini au fost N. Iorga și G. Călinescu.

Aparținînd unui timp în care activitatea literară nu dobîndise încă un statut profesional, Ioan M. Bujoreanu (1834—1899) a practicat scrisul în marginea altor îndeletniciri, de bună seamă mai lucrative. A ocupat mai multe posturi publice (raportor județean, referent ministerial, director de prefectură, judecător, redactor la *Monitorul oficial*) și a profesat avocatura. Prima lui tentativă literară o constituie adaptarea, în 1853, a unei comedii de Scribe : *Doi dascăli pricopsiți*, sau *Asinus asinum fricat* (după *Les deux précepteurs*) ; unele pasaje ale textului pot reține atenția prin notele lor de culoare locală. Piesa a fost jucată, în stagiunea 1853—1854, de către trupa lui C. Caragiali [1]. Pentru tînărul de 19 ani care semna versiunea românească era desigur un îndemn de a continua.

Răstimpul dintre 1855 și 1864 înregistrează cvasitotalitatea contribuțiilor literare ale lui Bujoreanu, originale sau traduse. Dramaturgia e reprezentată prin *Fata subt epitrop*, comedie în un act cu cîntece, 1855 ; *Teatru (Cuconu Zamfirache, Bătrînul*

[1] Vezi I. Horia Rădulescu, *Scribe sur la scène roumaine dans la première moitié du XIX-e siècle*, în *Mélanges de l'école roumaine en France*, XVI, 1939—1940, p. 72—79.

Lăceanu, Doctorul scăpătat, Lumpatzius à la recherche d'une position médicale), 1857 ; *Judecata lui Brînduș*, comedie în 3 acte, 1864. (Li se vor adăuga, peste decenii, *Zapciu*, cantonetă-satiră, 1881, și *Bătăușii*, tablou de moravuri, 1894). Traducătorul dă la iveală două romane ale lui Paul de Kock *(Lăptărița din Montfermeil*, 1855 ; *Madelena*, 1857) și o seamă de nuvele din Boccaccio (majoritatea în *Anunțătorul român*, 1858—1859 [1]). Inițiativa cea mai importantă a scriitorului rămîne publicarea, în 1862, a masivului roman *Mistere din București* (2 volume). După 1864, numele lui Ioan M. Bujoreanu nu mai apare, cu excepțiile care s-au văzut, decît ca autor al unor lucrări în afara literaturii *(Cunoștințe folositoare*, scrieri juridice, colecții legislative etc.).

Activitatea lui Bujoreanu pe tărîmul teatrului, nedespărțită de aceea a altor dramaturgi minori de la jumătatea secolului trecut, e o punte de legătură modestă, dar necesară între Alecsandri și I. L. Caragiale ; datoria contractată față de cel dintii și prefigurarea timidă a celuilalt sînt vizibile deopotrivă. Comedia *Fata subt epitrop*, închinată marelui vornic Constantin Cantacuzino („îndrăznesc a vă oferi dedicația acestei piese, care este primul meu debut în carieră"), aduce în scenă următoarele figuri : Tudor Scînteie, epitropul Elizii ; Ștefan Matecscu, june bucureștean ; Neagu, grădinar ; Eliza Mărgăriteasca, orfelină ; Maria, nevasta lui Neagu ; un aprod. Cunoscînd titlul piesei și lista personajelor, ne putem lesne imagina subiectul. Atras cu putere de zestrea pupilei sale, Tudor Scînteie vrea s-o ia de nevastă. Intenția lui e zădărnicită de intervenția Departamentului Dreptății, sesizat printr-o jalbă de junele Matecscu, care o zărise pe orfelină la fereastră și se îndrăgostise de ea instantaneu : „Află că din momentul venirii dumitale în București am avut fericirea de a te vedea, pentru întîia oară, la fereastră, și cu o singură privire ce ți-ai aruncat asupră-mi mi-ai cîștigat inima... te iubesc, te ador, simț că nu poci trăi departe de dumneata. În zadar am căutat a doua zi ca să te găsesc ; plecaseși... În sfîrșit, m-am informat, am aflat unde locuiești ; și iată-mă... îți cer pardon, dacă te-am ofensat declarîndu-ți amorul meu." În gîndul autorului pare să fi stat și combaterea unor practici anacronice din domeniul procedurii testamentare : „Cîți

---

[1] Mihaela Șchiopu, *I. M. Bujoreanu traducător din Boccaccio*, în *Revista de istorie și teorie literară*, 1977, nr. 1, p. 77—79.

aveți băieți sau fete, / În diată nu lăsați, / Nici faceți ca-n vremea veche / Subt epitrop să le dați."

Comedia în trei acte *Cuconu Zamfirache*, constituind piesa de rezistență a volumului din 1857, suferă de pe urma intrigii neverosimile și a lipsei de unitate. Un arendaș în vîrstă de 50 de ani, Zamfirache Zăpăceanu, se căsătorește cu o fată de 18 ani, Florina. Aflînd însă că tînărul Matei Garofescu o iubește, Florina nu-i acordă soțului drepturile conjugale, iar peste puțin timp divorțează și se cunună cu Matei. În actul III, Zamfirache contractează și el o nouă căsătorie, luînd o văduvă cu doi amanți. Accentele precaragialești devin frecvente. Unui personaj i se atribuie următoarea epistolă amoroasă: „Angelul meu! Agreabila-ți fizionomie m-a anșantat din momentul sejurului dumitale în București. Te amez cu ardoare, angelul meu; te ador cu pasiunea cea mai ardinte ca Menelau pe Elena. Ești pentru mine tot ce poate fi mai anflatant și mai suprem. De cînd te-am apersevat, mi-am pierdut rațiunea, simțiriunea și repaosiunea. Nu mai poci să îndur o flamă care mă brulă. Ești belă ca o nimfă, ca o divinitate... în fine pluma mea nu e în etate ca să descrie tot ce tu posezi. Aibi pietate de pasiunea și de larmele mele. Atandez cu impaciență o parolă de consolațiune. Sclavul și adoratorul dumitale, Teodor Bogasierescu." Autorul scrisorii, după indicațiile dramaturgului „tînăr ridicol, 25 ani", avînd „toate gesticulațiile ridicole" și purtînd — după spusa unui slujitor — „două coarne de cîrpă pe lîngă urechi" (desigur, ochelari), nu este un îndrăgostit adevărat, ci un escroc în căutare de expediente, gata să simuleze și chinurile amorului: „Ce nenorocit sînt că n-am găsit o inimă care să conrăspunză cu a mea!..." Scrisoarea lui, nesinceră, rămîne nu mai puțin revelatoare pentru stilul de epocă al tumultului pasional. Adresat Florinei, mesajul cade în miinile soțului, om de modă veche rivalizînd în candoare cu Jupîn Dumitrache. „Scrisoarea asta — conchide el după lectură — nu este nici către nevasta mea, nici către mine; este către Angel. Vezi cînd să va întoarce să i-o înapoiezi. Angel nu șade aici." Florina, la rîndul ei, ne apare ca o Ziță în devenire: „Doresc prea mult să mă văz odată în București, să merg la teatru, la baluri, la clupuri, la șose, la Cișmegiu. [...] Nu i-am văzut de la ieșirea-mi din pension..." Nemulțumită în căsătorie, tot ea spune: „n-am avut rezon să mă mărit!"

Celor trei acte li se adaugă, în chip de epilog, o secțiune intitulată *Soareaua*, schiță de moravuri dialogată fără sens dramatic propriu-zis. Personajele se așază la trei mese de joc (loto, stos și preferanț), instalate cu fața spre public. Printre invitați, doi bătrîni purtînd anterie și fesuri roșii folosesc la cărți un jargon invadat de grecisme : „— Keti pragma, keti pragma ! (Aruncînd cu zgomot o carte pe masă.) Atu. — Ce fel, chirie, mă aduci perivalto ; ori poate vrei să mă bagi mesa ?" Alți doi poartă discuții de afaceri : „— Eu am vîndut porumbul ; mi-a mai rămas o sută chile de griu. — Nu te grăbi să-l vinzi, căci cum s-au scumpit toate, o să aibă o căutare mare." Un jucător trișează folosind o carte confecționată ad-hoc : jumătate damă, jumătate valet. Un samsar împrumută bani cu 40% dobîndă și răspunde prompt oricărei solicitări : „Cu cea mai mare mulțămire. Mie îmi place prea mult să îndatorez lumea."

Cadrul „soarelei" va fi reluat de autor într-un capitol al *Misterelor din București (O adunare de mahala)* ; un transfer simetric, de la roman spre teatru, stă la baza comediei *Judecata lui Brînduș*. Miezul acțiunii îl formează un proces de bigamie, actul II desfășurîndu-se chiar în pretoriul tribunalului. În timpul procesului, unul dintre judecători scrie bilete de amor, altul redactează polițe, prezidentul se ocupă cu înregistrarea unor acte, iar supleantul schițează caricaturile împricinaților. Membrii completului iau mită de la ambele părți în litigiu. Prezidentul, om de modă veche, are vagi remușcări : „prea ne încărcăm sufletul... și crucea asta care ne vede !" Un coleg mai tînăr îl liniștește : „Ce idee !... Nu vă uitați că ea este întoarsă spre noi și cu fața către împricinați ?" O mai vie culoare comică vădesc cei doi avocați („vechili"). Trăncănescu are verva facilă a lui Cațavencu („Adevărul este că eu nu mă poci pronunța deocamdată într-o chestie atît de gravă. Trebuie, iubite amice, ca în calitatea mea de avocat să consult legi, terfeloage, buletine, pitacuri domnești și celelalte și celelalte, ca să fac o comparațiune de cele preurmate cu cele urmate, cu cele ce urmează și cu cele ce vor mai urma, afară de clinciuri advocățești etc. etc."), iar oponentul său Ghizdaveț — logica lui Farfuridi : „Așadar, cinstiți boieri, fiindcă este vorba de că... ă... sătoric..., întreb : ce este căsătoria ? [...] Căsătoria vrea să zică cununie și cununie vrea să zică cînd bărbatul se mărită sau cînd nevasta se îns..."

De o ţinută artistică modestă, fără totuşi a coborî vreodată sub nivelul decenţei literare, teatrul lui Ioan M. Bujoreanu trezeşte interesul mai ales sub latura documentară, ca o colecţie de „copii după natură" fixînd atmosfera unei epoci de tranziţie, decalajul de mentalităţi între generaţii şi între sexe, perturbarea vechilor structuri şi ierarhii. Prospeţimea unor detalii, simţul concretului social, al datului autentic, surprins „pe viu", atestă din partea scriitorului o spontană vocaţie realistă. Iată cîteva premise care, alăturîndu-se activităţii desfăşurate ca traducător, îl puteau îndemna să abordeze genul romanului. Experienţa autohtonă în materie era abia la început. Tentativele de roman social (M. Kogălniceanu, *Tainele inimei*; Radu Ionescu, *Don Juanii din Bucureşti)* nu depăşiseră stadiul de fragment. Cu ceva mai mult curaj păşise în viaţă romanul sentimental, prin *Manoil* şi *Elena* ale lui Bolintineanu, *Omul muntelui* de D-na L., *Un boem român* de Pantazi Ghica. Inspiraţia istorică strîngea laolaltă, cu rezultate variabile, încercările lui Al. Cantacuzin, V. A. Urechiă, I. Dumitrescu ş.a. Calea pe care va merge Ioan M. Bujoreanu nu era însă nici una dintre acestea. El alesese romanul de mistere.

Fiecare „pionier" al romanului românesc porneşte la cucerirea rîvnitei citadele cu mijloacele furnizate de propria lui experienţă literară : Kogălniceanu — cu resursele sale de autor de schiţe de moravuri ; Bolintineanu — cu acelea ale poetului liric ; Radu Ionescu — cu ale ziaristului şi teoreticianului. În cazul lui Ioan M. Bujoreanu, noile arme ale asediului aparţin dramaturgiei, adică — în speţă — comediei de moravuri. A doua „rampă de lansare" a pionierilor romanului o constituie experienţa lor de viaţă, care — în majoritatea cazurilor — se dovedeşte insuficient de amplă, împingînd prin compensaţie spre formulele livreşti. Kogălniceanu posedă totuşi o cunoaştere satisfăcătoare a vieţii sociale ieşene, Pantazi Ghica pune în joc impresiile lui de student la Paris şi pe acelea de frecventator al saloanelor din Valahia, Radu Ionescu iscodeşte colţurile ascunse ale lumii bucureştene etc. Sursa de autentic a lui Ioan M. Bujoreanu va fi profesia de avocat. Sub raportul substanţei, *Mistere din Bucureşti* este un roman „judiciar", aşa cum, sub raportul formei, e în largă măsură un roman dialogat. O seamă de însuşiri ale cărţii (înţelegînd prin aceasta atît merite, cît şi defecte) îşi află aici explicaţia cea mai directă.

Apariția la noi a romanelor de mistere e stimulată de traducerea prealabilă a unor opere ca *Misterele Parisului* de E. Sue (tr. anonimă, București, 1853), *Misterurile țintirimului Per-Lașez* [1] (tr. Smaranda Atanasiu, Galați, 1853), *Misterele inchiziției* de V. de Féréal (tr. P. M. Georgescu, București, 1855), *Misterele Londrei* de Paul Féval (tr. I. G. Valentineanu, București, 1857—1858). Formula genului a fost rezumată de G. Călinescu in patru note esențiale: „exaltarea poporului, intenția reformei sociale, realismul uneori grotesc și tipologia antitetică" [2]. Un studiu special (Dinu Pillat, *Cum se deschide la noi gustul pentru romanul senzațional* [3]), relevînd înrudirea genului cu basmul sub semnul comun al ficțiunii captivante, reține ca trăsături caracteristice apelul la surprize, lovituri de teatru și scene tari, situarea acțiunii în mediul marelui oraș, lupta dintre virtute și viciu cu triumful celei dintîi, schematismul psihologic și afectarea stilului. În rezumat, romanul de mistere reprezintă o încercare de a îmbina realismul și romantismul, ancheta socială și peripețiile fabuloase [4]. „O întreagă epocă a crezut că existau mistere sociale. Balzac, Dickens, E. Sue, Hugo în *Mizerabilii* revelează secretele societăților, făurind o mistică sau un ezoterism" [5]. De adăugat un singur lucru: de la dezvăluirea misterelor la fabricarea lor nu e mai mult decît un pas.

Prima lucrare încadrabilă *grosso modo* genului în discuție este la noi *Hoții și hagiul* de Alexandru Pelimon (București, 1853). Deși subintitulată „roman istoric", scrierea nu are nimic comun cu epica de reconstituire a trecutului, înrudindu-se în schimb de aproape cu romanul de mistere. Ne întîmpină

---

[1] După *Les nuits du Père-Lachaise* de Léon Gozlan (cf. Marian Barbu, *Romanul de mistere în literatura română*, Craiova, Editura Scrisul românesc, p. 47).

[2] G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent*. Ediția a II-a, revăzută și adăugită. București, Editura Minerva, 1982, p. 391.

[3] Dinu Pillat, *Mozaic istorico-literar, secolul XX*, București, E.P.L., 1969.

[4] Vezi de asemenea: Nicolae Manolescu, *Arca lui Noe. Eseu despre romanul românesc*. Vol. 1, București, Editura Minerva, 1980, p. 93, 96; Marian Barbu, *op. cit.*, p. 7, 18, 120.

[5] R. M. Albérès, *Istoria romanului modern*. In românește de Leonid Dimov. București, Editura pentru literatură universală, 1968, p. 38.

așadar intriga cu obscurități voite, surprizele, coincidențele, tendința moralizatoare. Notabilă în același sens este atenția acordată lumii delincvenților. Exemplarele tipice ale romanului de mistere românesc apar cu un deceniu mai tîrziu, de sub condeie exercitate prin tălmăcirea unor autori străini. I. M. Bujoreanu tradusese, cum știm, din Paul de Kock, iar G. Baronzi — numeroase romane de E. Sue, cei doi Dumas, W. Scott ș.a. Preluînd din formula europeană a genului cîteva elemente ușor identificabile (contrastele tipologice, acumularea de orori, conflictul dintre aristocrație și clasele productive, tendința etică), Bujoreanu s-a sprijinit pe ele cu destulă abilitate într-o scriere legată vizibil de realitățile românești. O mare varietate de pături și medii sociale de la jumătatea veacului trecut își află loc în paginile cărții : burghezia mică și mijlocie, marii boieri, țăranii, lumea tribunalelor, închisoarea, mănăstirea etc. În ciuda timorării manifestate pe alocuri (ca atunci cînd subliniază, într-o notă de subsol, caracterul fictiv al unei scene, spre a nu atinge „susceptibilitatea vreunui funcționar", sau cînd declară, în „concluzia" romanului, că a fost nevoit să treacă unele lucruri sub tăcere „de frica unei legi ce a apărut de curînd"), scriitorul a izbutit să surprindă o seamă de vicii ale societății contemporane, îndeosebi turpitudinile goanei după bani. Poziția autorului se definește cu claritate prin condamnarea arbitrarului de tip feudal al celor bogați și puternici, ca și prin simpatia sa constantă față de oamenii simpli, țărani sau meseriași. Dar I. M. Bujoreanu, ca și alți scriitori mai tîrziu, face distincție între boieri și arendași, păstrînd încă iluzii asupra bunelor intenții ale celor dintîi.

Sub aspectul compoziției, romanul adoptă tehnica povestirii cu cadru, la care mai apelaseră, în deceniile anterioare, M. Kogălniceanu *(Iluzii pierdute)* și Al. Cantacuzin *(Serile de toamnă la țară)*. Scrierea integrează trei narațiuni deosebite, legate între ele prin identitatea povestitorului și prin promovarea cîtorva personaje comune. Punctul de plecare îl constituie dorința lui Ștefan Lungeanu de a-și informa fratele mai tînăr, întors de curînd din străinătate, asupra unor fapte petrecute în lipsa lui. Ascultăm, rînd pe rînd, povestea a două călugărițe, pe care frații Lungeanu le zăriseră în treacăt, în timpul unei plimbări la Băneasa. Cea mai tînără dintre ele, Virginia Nodreanu, își părăsise soțul fugind în tovărășia unui aventurier, George Ne-

greanu, pe adevăratul său nume Neagu Bolboacă, care ispășise în prealabil o osîndă pentru furt. Soțul dă de urmele fugarilor, dar e ucis de Negreanu cu o lovitură de pumnal. Prins și dat pe mîna autorităților, asasinul e condamnat la ocnă pe viață, iar Virginia e exilată la o mănăstire pe timp de trei ani, după expirarea cărora va îmbrăca rasa monahală. A doua călugăriță, veșteda doamnă Bruneasca, căzuse cu cîțiva ani în urmă în mrejele unui parazit fără scrupule, care îi toca sistematic averea. Prin acțiunile nefastului personaj, fiica amantei sale își pierde onoarea și viața, iar fiul ei, ofițer, ajunge la închisoare pentru că încercase să-și răzbune sora. Rămasă „fără copii, fără amant și fără stare", Bruneasca se călugărește. O a treia narațiune, care le întrece în amploare pe celelalte, îl readuce în scenă pe Neagu Bolboacă. Scăpat de osîndă prin intervenția boierului Stamate Dăngescu și devenit vătaful său de curte, el dobîndește încrederea stăpînului ca mijlocitor de aventuri erotice. O crimă săvîrșită în comun de cei doi este acoperită prin inculparea, cu mărturii false, a inocentului cojocar Sălcianu, de a cărui fată era îndrăgostit Alexandru, fiul lui Stamate Dăngescu. „Intriga — notează cu justețe G. Călinescu — e cam aceea din *Kabale und Liebe*." Boierul îi cere Mariei Sălcianu să-și îndepărteze iubitul, în schimbul eliberării părintelui ei de la temniță. Onestul și intransigentul Alexandru, care își amenințase tatăl cu divulgarea crimei, moare ucis de odiosul Bolboacă, iar Maria expiră alături de el. Cuprins de remușcări tardive, Stamate Dăngescu își suprimă complicele, iar apoi se sinucide.

Romanul, cum se vede, nu e lipsit de inventivitate epică, ceea ce susține interesul lecturii, chiar dacă marginile verosimilului sînt adesea încălcate. Scriitorul dovedește oarecare înlesnire în dezvoltarea acțiunii pe mai multe planuri. Curioase apar însă numeroasele repetiții, personajele comunicîndu-și în amănunțime fapte pe care cititorul le cunoaște. Dialogurile sînt, în genere, prolixe; autorul nu selectează replicile, ci le îngăduie să curgă pagini de-a rîndul. Portretele evită convenția banală doar atunci cînd virează spre grotesc: „În capul celei dintîi mese se afla o cucoană bătrînă și uscată, care purta niște ochelari fără coade atîrnați de vîrful nasului și care își acoperise capul de un bonet alb cu funte mari"; „Alături cu doamna Bîlcioaia se afla o damă cu o talie de tambur-major, care se împodobise cu toate bijuteriile ce avea acasă. Figura ei

era portretul fidel al unei păsări care se tinguie noaptea, și era așa de strînsă in corset incit abia putea respira". În privința personajelor, se observă că cele episodice rămîn mai aproape de adevăr, in timp ce figurilor centrale le revine sarcina de a întruchipa, in mod absolut, binele sau răul. Veridicul variază și sub raportul expresiei verbale: personajele investite cu consideraţia autorului vorbesc bombastic, perorează; celelalte, dimpotrivă, reţin atenţia prin coloritul autentic și plin de savoare al limbajului, care le reflectă fidel apartenența socială și gradul de cultură. Unele apariţii secundare cîștigă prin nota lor de umor, I. M. Bujoreanu folosind aici experiența dobîndită ca autor de comedii. Palavrele unor cheflii, într-o obscură cîrciumă bucureșteană, sînt transcrise cu destul haz:

„— He, jupîn Vasile, ia fă-te a ne da o litră la două, dar să fie anason bun, că mie nu-mi prea place fitece rachiu.

— Iar îi să te îmbeţi, mă Stănuţă, zise cîrciumarul, turnînd rachiu în două pahare. Apoi paznic de noapte ești tu, ori ce dracu ești? De cînd a înserat, ai băut pînă acum aproape o oca de rachiu.

— Așa beau oamenii cu prieteni și le este bine, măre jupîn Vasile. Eu unul sunt înţesat de prieteni, dar știi, tot de cei chiaburi. Și-apoi cine poate tăgădui că Stănuţă vătășelul și bas-paznic de noapte al Batiștei nu este indelicat cu toată lumea?

— O să-ţi dea îndelicateţea pin pele, zise cîrciumarul".

Un nou-venit, întîmpinat cu efuziune de către ceilalţi, a ieșit de curînd din închisoare:

„— Apoi, voi sunteţi niște proști, mă, strigă Negoiţă cu un aer vesel. Uite, cînd aţi cunoaște ce este bun, aţi face ca mine; știi, mă, ce este iarna în pușcărie?... Uite, este raiu pe pămînt; îţi dă stăpînirea ţoale bune, încălţăminte, lemne, luminare, mîncare și tot ce-ţi trebuie. Apoi ce viaţă!... A întrecut și fteatru, și lăutari, și tot. Eu unul, să vă spui drept, cînd n-aș ierna în pușcărie, aș muri fără îndoială... să plătiţi, mă, ca să fiţi acolo.

— Dacă este așa, în pușcărie mă duc de iarnă, zise ţiganul din Ialomiţa."

O menţiune pozitivă merită de asemeni conturarea cadrului acţiunii; prozatorul mînuiește o mare bogăţie de detalii concrete, capabile a lărgi cunoștinţele noastre asupra epocii evo-

cate. În perioada de căutări active care precede apariția *Ciocoilor vechi*, romanul lui Ioan M. Bujoreanu se înscrie ca o încercare meritorie. Sînt în el, după aprecierea lui G. Călinescu, „pagini care se pot extrage și citi cu simpatie"[1]. Aici aflăm și rațiunea principală a recuperării scriitorului în epoca noastră.

ȘTEFAN CAZIMIR

[1] G. Călinescu, *Un romancier uitat : Ioan M. Bujoreanu*, în *Viața românească*, 1938, nr. 2.

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

În literatura română numele lui Ioan M. Bujoreanu este amintit ori de cîte ori se discută despre începuturile romanului în general și a celui de mistere în special. Dar autorul s-a manifestat și în domeniul teatrului, dînd la iveală cîteva piese ingenioase (*Fata subt epitrop* — 1853, *Cuconu Zamfirache* — 1857, *Judecata lui Brînduș* — 1864) care-l plasează printre precursorii lui I. L. Caragiale.

Alături de aceste două compartimente literare — proza și teatrul — Bujoreanu a cultivat și foiletonul, articolul de gazetă, cronica teatrală, poezia de ocazie, tabloul de moravuri ori comentariul juridic, fără a depăși pragul veleitarismului sau al unui ton justițiar. Ioan M. Bujoreanu a fost un „ambițios eliadesc" cu tendințe vădite de a cuprinde în activitatea sa toate domeniile ce țin de menirea unui scriitor. Poate de aceea îl găsim și în postura de editor, în anul 1885 (la tipografia Academiei apăreau, în condiții grafice deosebite, *Pravila bisericească, numită Cea mică, tipărită în Monastirea de la Govora la anul 1640* și *Pravila lui Matei Basarab cu canoanele Sînților Apostoli, intitulată Îndreptarea legei, tipărită la Tîrgoviște, în anul 1652)*.

Ultima fațetă a activității sale este aceea de popularizator de „cunoștințe folositoare".

Așadar, o pluralitate de preocupări mai mult sau mai puțin literare care, oricum, completează imaginea juristului Bujoreanu, extrem de vie în epocă și se pare apreciată.

Operînd o selecție riguroasă în întreg materialul rămas de la I. M. Bujoreanu, am reținut, pentru volumul de față, scrierile sale cele mai reușite care au rezistat timpului sau care mai trezesc astăzi interes nu numai pentru specialist, ci și pentru cititor. Este vorba de romanul *Mistere din București* (I—II)

București, Tipografia lui Stephan Rassidescu, 1862 și de piesa de teatru *Judecata lui Brînduș*, comedie în trei acte, București, Imprimeria Statului, 1864.

Ca text de bază pentru transcrierea textelor am folosit edițiile din timpul vieții autorului, menționate mai sus.

Cum activitatea de scriitor a lui I. M. Bujoreanu se întinde de-a lungul a peste 45 de ani, editarea operei sale ridică o serie de probleme în transcrierea textelor, acestea decurgînd din folosirea celor două sisteme ortografice utilizate de autor — alfabetul chirilic de tranziție și alfabetul latin cu ortografie etimologizantă. Textul ediției de față a fost reprodus aplicîndu-se principiul transcrierii interpretative, păstrînd particularitățile fonetice și morfologice ale limbii vorbite în epocă. Dăm mai jos normele și regulile pe care le-am aplicat în transcrierea textelor :

— *ă* precedat de *i*, la substantive feminine, a devenit *e* : *avocăție, canalie, consistorie, observație, poliție, primejdie* ; la fel pentru conjunctivul prezent al verbului *a fi* : *să-ți fie*.

— *ă* a fost transcris *î* în formele pronumelui personal *dînsul*.

— litera chirilică ъ a fost interpretată cînd *ă* (*după, grădină, multă, plantă, sărmanul, tată, vătăma*), cînd *î* (*circiumar, cîștig, cîteva, mîndruță, mînui, săvîrșise*). Rareori și ca *uă*—*doъ* /două, noъ / nouă.

— *â* din alfabetul latin a fost redat fie ca *ă* (*bâtind* / *bătind*), fie ca *î* la începutul unor cuvinte (*înaintînd, întîi, încă*).

— *e* (fără semne diacritice) a fost consemnat *ă* în grafii etimologice : *resărise* / *răsărise, resunător* / *răsunător, se* (conjuncție) *să* ; în schimb, un cuvînt ca *strein* (cu toate derivatele lui) a fost păstrat pentru aspectul său regional, întîlnit și astăzi în Muntenia.

— *e* precedat de vocală, și la început de cuvînt, a fost transcris *ie* : *anevoe* / *anevoie, proectaseră* / *proiectaseră, trebue* / *trebuie, voe* / *voie* ; *eftin* / *ieftin* ; *ert* / *iert* ; la fel s-a procedat și cînd se afla după consoane labiale : *fer* / *fier, pept* / *piept, pedică* / *piedică, perde* / *pierde, petre* / *pietre*.

— *ĕ* din alfabetul latin a fost notat *ă* : *însĕ* / *însă, învĕțat* / *învățat, pĕr* / *păr, vĕdu* / *văz*.

— *é*, din același alfabet, a fost redat prin *ea* : *acésta* / *aceasta, avéi* / *aveai, béu* / *beau, credém* / *credeam*. In cazul conjuncției disjunctive *sĕu*, am scris *sau*.

— *e* s-a păstrat ca atare, în formele de plural ale unor verbe atunci cînd ele reflectă o realitate lingvistică a vremii : *ataşez, înaintez, se înfăţişez, ne întreb.*

— *ê* a fost echivalat cu *i* sau *î* : *curênd / curînd, dêntăi / dintîi, lêngê / lîngă.*

— *i* a fost dublat atunci cînd a marcat forme de plural : *bunii* (oameni), *camarazii, espoziţii, observaţii.*

— i prin transcriere a devenit marcă de genitiv-dativ : Bănesiĭ / *Bănesii, ochiĭ* (săi), *păduriĭ / pădurii,* (unei) *rochiĭ* / (unei) *rochii.*

— *ie* după consoane palatale a fost transcris *e* : *chieltuială / cheltuială, chieltui / cheltui.*

— *ia* a devenit *ea* în special la verbe de conjugarea a IV-a : *lungiau / lungeau, muriau / mureau.*

— *ii* a fost păstrat în forma *priimi.*

— *ó* a fost transcris *oa* : *fórte / foarte, neródă / neroadă, onóre / onoare, póte / poate, tóte / toate.*

— n-am modificat pe *u* final în cazul substantivelor proprii : *Cătunu, Repezeanu, Trăncănescu, Verigescu,* ca şi atunci cînd are valoare de articol hotărît : *cu ciomagu, cuconu* (Stamate), *domnu.*

— am renunţat la *ŭ* final atunci cînd nu corespundea unei realităţi fonetice : *decît*(ŭ), *dator*(ŭ), *esamenul*(ŭ) *fondul*(ŭ), *găsit*(ŭ), *natucl*(ŭ), *petrecut*(ŭ), *rog*(ŭ).

În privinţa sistemului consonantic, am operat următoarele modificări :

— grupul *ci,* din formele etimologice, a fost transcris *ţ* şi *ţi* : *anuncia / anunţa, comerciŭ / comerţ, denuncia / denunţa, naciune / naţiune, oficier / ofiţer.*

— grupul cs l-am transformat în *x* : *Alexandru, apoplexie, fixa, lux, pretexte, sexe, taxa.*

— *ḑ* a fost transcris ca *z* : *ḑioa / ziua, vĕḑu / văzu.*

— grupurile *ge, gi* au fost înlocuite cu *ghe, ghi* : *baghetă, caraghioşi, gheară, ghemuise, gheroc, ghicească, ghiocei, ghionturi, ghiozdan, înghiţă, priveghcrea.*

— *s* a devenit *z* înainte de consoane sonore sau în poziţie intervocalică : *abuza, cizma, civilizaţie, dezgust, provizii, zbura, zgomot.*

— l-am conservat pe *s* în cuvîntul *filosofia,* precum şi în : *esamen, esemplu, exerciţiu, esigenţi, esistă, espirare, esploatare, espoziţii, estremităţi.*

— grupurile *sce, sci* au devenit *şte, şti* : *Bucuresci / Bucureşti, dovedesce / dovedeşte, esci / eşti, locuiesce / locuieşte, opresce / opreşte, vorbesce / vorbeşte.*

— am renunţat la consoanele duble, echivalîndu-le cu cele simple : *attrage / atrage, corrupţie / corupţie, ellu / el.*

Din punct de vedere morfologic, am procedat la următoarele interpretări :

— am menţinut formele de genitiv-dativ feminin în *ei* la substantive ca : *dimineţei, dreptăţei, fetei, floarei, invingerei, lumei, naturei, societăţei, vieţuirei.*

— am păstrat formele de plural care circulau în epocă : *alee, coade, uliţile.*

— am reţinut formele arhaice ale pronumelui relativ *care*, în variante de felul : *carii, carea, carile.*

— *nimului* fiind o formă extrem de rară a pronumelui negativ, am conservat-o în consecinţă.

— la verb, am păstrat formele iotacizate, specifice graiului muntean : *auz, să înghiţă, rîz, văz.*

— am conservat oscilaţiile unor forme ale verbului *a fi* : *sum*, dar şi *sînt* şi *sunt.*

Am conservat o serie de forme populare, regionale sau arhaice : *boleşniţe, ceti, fragetă, împregiur, a interumpe, obicinuit, oltar, popolul, role, titule, vecinic.*

De asemenea, am păstrat dubletele de tipul : *capriţ-capriciu, cocoane-cucoane, fereastă-fereastră, lacrămi-lacrimi, monastire-mănăstire, picere-picioare.*

Neologismele au fost conservate în forma în care circulau în epocă : *biurou, conţipist, cualitate, dosier, fizonomie, frecuenta, funtă, gendarmi, inemic, maritagiu, menagiu.*

MARIAN BARBU

MISTERE DIN BUCUREŞTI

VOLUMUL I

Prin scrierea de față nu am pretenția de a-mi atrage un merit deosebit ; din contra, rog pe lectorii mei a fi mai indulgenți decît esigenți. Ceea ce le ofer este produsul unui impuls natural și netrecut prin esamenul unui maestru îndoctrinat.

Sunt dator unele observații asupra acestei scrieri ;

1. Mistere din București sunt *mistere din București*, iar nu *misterele Bucureștilor*.

2. Fondul este o romanță înconjurată de diferite scene fictive pentru a biciui viciul, care scene s-ar fi petrecut în diferite epoce ale trecutului nostru social.

3. Stilul este al persoanelor vorbitoare.

4. Ortografia este a editorului sau mai bine a celor mai mulți abonați la această scriere.

AUTORUL

CAPITUL I

FRAŢII LUNGENI GRĂDINA KISELEFF. PĂDUREA BĂNESII.

Era una din cele mai frumoase dimineţe ale lui mai ; soarele nu răsărise încă ; o lumină roşcată care se desina pe bolta cerului, alungată de razele lui, îi anunţa apariţia peste un cuart de oră. Totul era în tăcere ; zgomotul trăsurilor şi al oamenilor matinali nu începuse a asurzi pe leneşii carii deschideau ochii în miezul zilei. Abia dacă se auzea în depărtare neplăcuta ciocănitură a fierăriilor. O fereastă a unei case cu două etaje, aşezată în mahalaua Gorgani, era deschisă spre a atrage în camera dependentă curatul aer al dimineţii. O grădină spaţioasă se prezenta vederei aceii fereste, din carea trandafirii şi liliacul înălţau în atmosferă mirosul lor dulce şi atrăgător ; pasările zburau din arbore în arbore neştiind pe care să aleagă şi cum să esprime mai bine, prin ciripiturile lor armonioase, mulţumirea ce simţeau că se regăsesc în acea lună favorită, în care natura radioasă le ascultă cu o vie plăcere. Doi oameni se aflau la fereastă privind în grădină ; ei fumau din două ciubuce lungi de lemn de iasomie şi sorbeau din vreme în vreme puţină cafea neagră din ceştile ce se aflau dinaintea lor. Unul din aceşti doi oameni atinsese de al cincizecilea an ; părul îi era cărunt ; pe întinsa lui frunte nu se zărea nici o încreţitură care să-i numere anii la întîia vedere ; talia îi era potrivită, ochii săi verzi erau plini de atracţie, gura îi era rumenă şi părea că se deschide numai pentru a surîde, obrazul său rotund avea un ce franc şi amabil care anunţa un om vesel şi cumsecade. Celalt era numai de douăzeci şi şapte ani ; întru toate semăna celui dintîi, se deosebea numai printr-o talie mai regulată şi printr-o barbă neagră

rotundă ce purta și care era în proporție cu fizionomia lui. Aceștia erau frații Lungeni, carii se iubiseră cu tandreță din cea mai frageță copilărie a lor și carii își pierduseră părinții de cincisprezece ani. Cel mai în vîrstă, Ștefan, rămăsese cu îngrijirea și educația fratelui său Matei. Cînd acest din urmă intrase în al nouăsprezecelea an, Ștefan, cu tot amorul fratern, se văzu silit a se despărți de Matei spre a-l trimite în streinătate ca să îmbrățișeze vreo specialitate, căci dînsul avea de singură ocupație agricultura, ceea ce apucase de la părinți. Mateī își săvîrșise studiile în Paris și revenise în brațele fratelui său, licențiat în drept. Lunga despărțire nu răcise nicidecum aceste două inimi tandre care erau strîns legate.

O lună trecuse numai de la înturnarea lui Matei ; ei erau nedespărțiți ; la teatru, la preumblări, acasă se aflau împreună ; nu era cu putință să-i întîlnească cineva unul fără altul. Ei ocupau o singură cameră, se culcau și se sculau la ora fixată, aveau aceleași obiceiuri, aceleași mulțumiri, aceleași principii. Seara proiectaseră ca în acea dimineață să-și ia dejunul în pădurea Bănesii, în mijlocul mirosului micșunelelor și ghioceilor, și să petreacă în liniște, căci era zi de lucru și lumea ocupată de interese nu putea să turbure mulțumirile lor filosofice.

— Să ne îmbrăcăm, fratele meu, zise Ștefan lui Matei. Soarele s-a ivit și zgomotul a început să se împrăștie pe toate ulițile Bucureștilor.

— La aceasta mă gîndesc și eu, răspunse Matei sculîndu-se și părăsind fereasta ca să-și lepede halatul de noapte și să-l suplineze cu îmbrăcămintea de zi.

— Eu găsesc totdauna plăcere la aceste distracții inocente, reluă Ștefan trăgîndu-și cizmele ; nu știu dacă și dumneata, Matei, iei parte deopotrivă cu mine. Modul viețuirei dumitale pariziane trebuie să fi devenit un obicei de care anevoie te-ai putea desface. Am auzit de la cei carii au vizitat acea capitală a lumei că la reîntoarcerea lor aci simțeau dezgust, atît în privința marei deosebiri a clădirilor ce esistă între acelea ale Parisului cu ale Bucureștilor, cît și în a distracțiilor carii la noi sunt prea restrînse, de vreme ce acolo nu-i ajunge cuiva ani întregi ca să vază atîtea mii de lucruri frumoase și demne de admirat.

— Mai întîi, fratele meu, observă Matei, știi bine că eu nu am fost în Paris decît pentru studiu. Este adevărat că am avut destul timp ca să vizitez toate locurile de acolo, teatrele, grădinile publice, muzeele, espoziții și altele ; cu toate acestea, nu s-a întipărit în mine decît suvenirea cunoștinței, căci din natură, ca și dumneata, am avut o inimă oarecum solidă. Nu regretez Parisul ; simt, din contra, o mulțumire nespusă că m-am reîntors pe pămîntul nașterei mele, unde mii de suvenire dulci îmi umplu sufletul. Distracțiile ce-mi propui, și la care iei atîta mulțumire, îmi convin deopotrivă. Mă las dar în dispoziția dumitale ca să faci din mine orice vei voi.

— Și voi abuza de această voie ce-mi dai, fratele meu, zise Ștefan zîmbind. Pînă te vei prezenta la ministrul Justiției, ca să-i arăți diplomele de studiile ce ai săvîrșit și să devii folositor patriei prin buna întrebuințare ce vei face dintr-însele, vom merge chiar mîine, de vei voi, la moșia noastră Cătunu, unde vom petrece o săptămînă. Acolo îți vei aduce aminte de bunii noștri părinți, unde sunt și înmormîntați, și totdeodată de copilăria noastră, de jocurile noastre inocente, de grădina plantată de însuși sărmanul nostru tată, și de o mulțime de alte lucruri carii crez că-ți vor produce multă mulțumire.

— O ! cît ești de bun, iubitul meu frate, zise Matei îmbrățișînd pe Ștefan. E de mirare cît știi să citești în sufletul meu. Nu îndrăzneam să-ți propui aceasta în temerea de a-ți vătăma vreun interes care să te reție în București.

În timpul acesta un servitor intră în cameră și spune lui Ștefan că doi porumbei sunt fripți, înfășurați într-o legătură cu alte provizii de ale mîncării, și că trăsura îi așteaptă la scară.

— Să mergem, fratele meu, zise Ștefan puindu-și pălăria, pe cînd Matei căuta pe a lui.

— Sunt gata și eu, răspunse Matei după ce a găsit pălăria. Putem pleca.

— Domnule, să vă însoțesc și eu ? întreabă servitorul. Sunt trebuincios să vă serv unde vă duceți ?

— Nu avem trebuință de tine, Mihai, observă Ștefan ; caută-ți de treabă ; ne putem servi și singuri. Astăzi să

ne aştepţi pe la ora prînzului. De va veni cineva să ne caute, îi vei spune că ne poate găsi după-prînz, oricînd va voi.

— Am înţeles, domnule, zise servitorul închizînd uşa după dînşii.

Fraţii Lungeni se urc în trăsură şi ocolesc drumul drept ce trebuia să ia, căci pe cele mai multe strade erau gropi mari şi heleştaie permanente.

— Îmi aduc aminte, fratele meu, că de cîte ori mergeam la Băneasa, apucam pe lîngă poliţie, iar nu pe la Mihai-Vodă.

— Vezi Matei, sunt mai mulţi ani de cînd nimeni nu se ocupă de pavarea stradelor; toţi critică această neglijenţă şi nimeni nu se gîndeşte a repara relele ce critică.

— Nici o înfrumuseţare nu găsesc în capitala noastră de opt ani de cînd o părăsisem.

— Din nenorocire nici una; şi crez că vor trece mulţi ani fără să vedem vreo îmbunătăţire.

După o jumătate oră, trăsura se opreşte alături cu bufetul şoselei ca să se odihnească caii. Timpul era frumos, nici o trăsură nu se vedea, decît o caretă în care se afla o damă bătrînă citind o romanţă franceză.

— Să ne dăm puţin jos, fratele meu, zise Matei: nu mi-e foame încă, şi avem timp să trecem şi în pădurea Bănesii.

— Nici mie nu mi-e foame, iubite Matei, zise Ştefan puind piciorul pe scara trăsurei, pe cînd Matei făcea asemenea. Preumblîndu-ne pîn aceste alee frumoase şi respirînd dulcele miros al floarei teilor, te voi întreţine despre minunile ce se petrec în această grădină, atît de frecuentată de bucureştenii noştri. Am atîtea întîmplări să-ţi comunic, că mi-ar trebui mai multe zile ca să ţi le înşir pe toate.

— Doresc să ştiu tot ce se petrece în capitala noastră, zise Matei apucînd braţul fratelui său şi pierzîndu-se amîndoi pîn cotiturile grădinei. Am auzit destule curiozităţi de la amicii carii veneau din Bucureşti şi cu carii mă întîlneam în Paris; socotesc însă că acele informaţii sunt necomplete.

— Aşa crez ; dar spune-mi, nu ai aflat nimic din cele ce se petrec în această grădină ?

— Îţi mărturisesc în sinceritate că nu ştiu nimic, fratele meu.

— Această grădină, Matei, a devenit izvorul depravaţiilor ambelor sexe, randevuul tutor întîlnirilor amoroase, tutor infidelităţilor, corumpţiilor și crimelor. Este adevărat că cea mai mare parte a verei o petrec la moşie, îndeletnicindu-mă cu lucrarea pămîntului, dar aceasta nu m-a oprit de a frecuenta adesea capitala, unde interesele casei noastre mă chemau adesea, şi a afla tot ce se petrecuse în lipsa mea.

— Pe cît îmi aduc aminte, la plecarea-mi de aici, depravarea nu era atît de mare, zise Matei așezîndu-se pe o bancă dinaintea unui jedou, pe cînd Ştefan aprindea o ţigară. Lumea părea mai ruşinoasă ; nu zic că şi atunci nu erau escepţii, dar cîte o întîmplare de asemenea natură era aşa de rară, încît producea o indignaţie generală în auzul oamenilor cumsecade. Şi cu toate acestea, în secolul în care trăim, civilizația s-a introdus destul şi la noi, şi în măsură cu dînsa crez că și moralitatea.

— O Doamne, Matei ; ce vorbeşti de civilizaţie, de secol ?... La noi toate se iau şi se înţeleg pe dos ; civilizaţie la noi nu vrea să zică moralitate, ci lux, vanitate, febleţă de caracter, ruină..., şi acestea toate nu tîrăsc după dînsele şi crima ? Ce mai vrei, privind jedoul ce vezi dinaintea noastră, îmi readuce aminte o tristă împrejurare survenită în anul trecut. Din întîmplare mă aflam pe această bancă, pe la 11 ore din noapte, cu un amic al meu. Pe cînd mă întreţineam cu dînsul despre mai multe, ne pomenim cu un tînăr ce venea repede din partea şoselei şi oprindu-se lîngă jedou, în desperarea cea mai mare, scoate un pistol din buzunar, îl bagă în gură, pe cînd eu şi amicul meu, repezindu-ne spre dînsul, îi strigam să se oprească, trage... şi la pocnitura pistolului. nenorocitul şi căzuse defigurat şi fără simţire. Eu şi amicul meu rămăsesem mărmuriţi. Detunătura pistolului atrăsese mai mulţi curioşi, între carii se aflau şi din cunoştinţele mele. Toţi ne întreb ; noi le comunicăm împrejurarea, esaminăm cadaverul, cînd un tînăr din mulţime îl recunoaşte şi cu lacrămile în ochi declară că ne-

norocitul fusese funcţionar în Ministeriul Finanţelor ; că în acea zi se îmbrăţişase cu camarazii săi, luîndu-şi adio şi spuindu-le că se desparte de dînşii pentru totdauna. Acel tînăr esplică în urmă cum el căzuse subt influenţa unui amor nenorocit, că iubise pe o streină care nu de mult timp părăsise Bucureştii spre a se duce de unde venise, şi că dînsul, om slab de caracter, în lipsă de bani, căci îşi tocase averea cu dînsa, şi neputînd să o însoţească, avusese recurs la sinucidere. În fine, cadaverul fu transportat la părinţii lui de oamenii poliţiei, şi eu cu amicul meu părăsirăm un loc unde venisem şi pe care-l alesesem ca să ne răcorim de căldura zilei.

— Cunosc această imprejurare astfel precum mi-o spui, zise Matei ; am aflat-o de la un amic încă de atunci, şi mărturisesc că nu iert unui om a se lăsa biruit de o patimă care se putea şterge cu timpul.

— E prea adevărat, reluă Ştefan ; şi, în fine, se găsesc destui oameni slabi carii nu se pot lupta cu nenorocirea.

— Vezi, fratele meu, şi necumpănirea în cheltuieli aduce multe rele. Am observat pe mulţi carii, fără altă avere decît o singură leafă, ţin un tren de capitalişti. În zadar m-am silit să dovedesc izvorul acestor mistere, dar mi-a fost cu neputinţă ca să ghicesc, afară numai dacă aceşti oameni îşi procur bani făcînd crime.

— Neapărat că asemenea oameni sunt necinstiţi şi criminali, precum zici, Matei ; dar unii mai fini se tem de a comite crime, şi întrebuinţez alte mijloace mai oneste ca să trăiască în opulenţă. Sunt o mulţime carii au misii particulare şi pentru care li se plătesc foarte bine ; unii sunt purtători de bilete dulci, alţii fac pe caraghioşii, alţii spioni, alţii cîştig bani prin măsluitul cărţilor, şi ce e mai de însemnat este că astăzi s-a introdus în Bucureşti o modă nouă, ca damele noastre în vîrstă şi avute, şi în neputinţă de mai face conchete, să ataşeze pe lîngă persoana dumnealor lingăi de talere pe carii natura îi înzestrează cu o frumuseţe brută, în lipsă de orice altă cualitate. Rămîne cineva în mirare observînd cît sunt de bine întreţinuţi : îi vezi instalaţi în otelurile cele mai scumpe, mobila cea mai elegantă, trăsuri, bijuterii, haine, lefuri mai mari decît ale miniştrilor, şi ce este mai cu-

rios, că aceste ființe nemernice carii zbîrnîiau cîtva timp în lume, fiind bine văzuți și bine priimiți pîn casele ce frecuentau, se fac nevăzuți și pier ca nălucile din lume după ce sunt abandonați de întreținitoarele lor. Atunci se reîntorc la teapă, vînd tot ce cîștigaseră, înșală pe toți nerozii, ajung în cele din urmă să mănînce de la cîrciumă pe datorie ; iarna tremură în casă și nu au paltoane să iasă în oraș, căci sunt ipotecate pe la uzurari carii cer dobîndă cîte un galben la galben pe lună, și cînd vreo trebuință neapărată îi silește să iasă, îi vezi umblînd în cîte o jachetă soioasă și aceea împrumutată de la un altul ca dînșii, cu capul în jos, făcînd puțină vorbă cu cunoștințele pe pod și ținînd mîinile, ca să nu le degere, în buzunarele de la spate ale hainei, în lipsă de mănuși de jacmar. Vezi dar că nu e de mirare ca după toate acestea să ajungă la estremități, să săvîrșească crime. S-a dovedit mulți din acești oameni, intrînd în case oneste și neîntîlnind pe nimeni, fură tot ce se prezintă înaintea lor ; iar găsind pe cineva lipsit de ajutor, îl sugrum fără milă, sparg sipete, scrinuri și alte mobile, cu mare artă, își garnisesc bine buzunarele și se fac nevăzuți.

— Acestea sunt consecințele viciului, fratele meu ; dar ceea ce mă surprinde mai mult și nu poci înțelege este că asemenea mizerabili cum pot fi priimiți în case și în societăți onorabile ?

— Nu întîmpină cineva greutate de a se introduce în societăți, căci așa e lumea. Dacă un om este galant și cu parale, și dacă lucesc cîteva briliante la piept și la degete, e bine văzut și bine priimit ; nimeni nu-l întreabă nici cine este, nici cum îl cheamă ; criticile încep după naufragiu.

— Ca după obicei, intrerupse Matei.

— Dacă întrebi potecile acestei grădini de lumea ce o calcă, una îți va spune că într-o seară a priimit pe un om căsătorit cu o amantă și după trecere de o oră pe soția lui cu un amant, și că cîteodată s-a întîmplat să se întîlnească piept la piept și să se prefacă a nu se recunoaște.

— Acestea sunt menajuri condiționale, fratele meu. Mi s-a întîmplat să auz că asemenea mizerii se urmez și în alte țări streine.

— Ascultă, Matei, aceasta nu e totul ; vei afla alte mizerii, precum le cualificaşi dumneata, care-ţi sunt poate necunoscute şi pe care nu crez să le fi auzit : m-am mai informat după la unii, alţii, că cofetarul care ţine bufetul acestei grădini păstrează o dulceaţă particulară cu cantaride pentru praticele bune. Aceste pratice sunt vreo cîteva dame venerabile, carii nemaiputînd conta pe succesul atracţiei lor fizice, au recurs la efectul acestor insecte ce trimit pe fiecare zi cîte un elegant la institutul Mărcuţa. De te vei adresa unui boschet, îţi va spune că un bărbat îşi adusese soţia amantului care o aştepta, şi că pentru o asemenea delicată şi onorabilă mijlocire din partea bărbatului, amantul îi plătea bine. Un alt boschet îţi va mărturisi că o femeie devenise amanta bărbatului sorei sale, şi că din această cauză sărmana sa soră ofticase şi murise. De vei trece mai departe, vei afla că o bătrînă carea, după ce-şi mîncase averea cu eleganţii, şi în lipsă de amanţi la modă, îşi rechema suvenirile trecute într-un mod înjositor. Şi multe altele, iubite Matei. Ori pe unde te-ai întoarce, ai afla cîte ceva nou. Termin dar descrierea acestei grădini căci te-ar obosi în punctul că nu ai mai fi în stare să mă asculţi.

— Tremur auzind acestea, dar din norocire că asemenea grozăvii sunt rare.

În acest moment privirile fraţilor Lungeni se opresc asupra unui om din popor care era acoperit de o bluză compusă de petece şi găurită în mai multe locuri. Acel om părea foarte preocupat : el se uita pîn toate părţile ; ar fi crezut oricine că el pierduse ceva. Pe o bancă găseşte o panglică, se repede, o ia şi se depărtează încet strîngînd panglica, băgînd-o în sîn şi reîncepînd exerciţiul său cu aceeaşi preocupaţie. Ştefan începe a ride. Matei, în mirare, îl priveşte ca cum ar fi căutat să ghicească subiectul rîsului fratelui său.

— Uitasem să-ţi spui, iubite Matei, că în toate dimineţile, o mulţime de zdrenţăroşi, ca cel ce văzuşi, fac inspecţia generală a grădinei. Ei găsesc diferite obiecte, precum : ace de cap, coafiurc, panglice, batiste, resturi de ţigări şi cîteodată ceasornice şi bani. Aceasta este con-

cluzia scenelor amoroase ce se petrec nopţile de vară în grădina Kiseleff.

— Ştiu destule şi mai mult decît trebuie, zise Matei posomorît. Eu unul nu mă voi preumbla decît foarte rar în această grădină devenită cuibul viciurilor.

Matei se sculase după bancă. Ştefan îi ia braţul şi amîndoi se îndreptez spre poteca care conducea la trăsură.

— Este timpul ca să mergem în pădurea Bănesii, zise Ştefan cînd se apropiă de trăsură. Caii sunt bine odihniţi şi astăzi mă simţ ca niciodată, cu un mare apetit, eu care am un stomac foarte slab.

— Vom face dar onoare porumbeilor fripţi, zise Matei sărind în trăsură.

— Aşa mi se pare, adăogă Ştefan după ce se aşeză lîngă Matei.

Vizitiul, care, în aşteptarea stăpînilor săi, se dase jos să se răcorească cu un pahar de rachiu de la bufetul grădinei, se suise la postul său îndată ce-i zărise de departe, şi dete limbă cailor cînd îi văzu aşezaţi.

— E de prisos să-ţi mai spui că mergem la pădurea Bănesii, zise Ştefan vizitiului cînd trăsura începu să pornească.

— Ştiu aceasta, domnule, răspunse vizitiul. Mihai a avut grijă să mă înştiinţeze cînd mi-a zis să înham caii.

— Bine, bine. Să opreşti la poarta intrărei în pădure, îi zise Ştefan silindu-se a aprinde un chibrit şi neputînd reuşi din cauza unui mic vînt ce adia uşor. Văz că nu voi putea fuma din această ţigară, adăogă el, întorcîndu-se spre Mihai. Voi fi silit să renunţ pînă vom ajunge la pădure. S-a înrădăcinat atît de mult în mine gustul tutunului şi mulţumirea de a fuma neîncetat, încît pe tot momentul trebuie să-mi năbuşesc pieptul de acest fum otrăvitor.

— Să ne oprim puţin, fratele meu ; te voi ajuta să aprinzi ţigara împiedecînd cursul vîntului cu pălăria mea.

— Nu e trebuinţă, Matei ; mai întîi, peste cîteva minute vom fi aşezaţi pe verdeaţă dinaintea dejunului nostru. Şi zicînd acestea, Ştefan azvîrlă ţigara şi bagă mîna în buzunar ca să scoaţă batista. Curios lucru ! adăogă el surprins. Am uitat să iau o batistă de acasă.

— Trebuie să fie într-un alt buzunar, observă Matei. Îmi aduc aminte foarte bine că o aveai în mînă cînd ne aflam aşezaţi pe banca din grădină.

— Negreşit că am uitat-o acolo; cu toate acestea este prea cu putinţă ca să o fi pus din nebăgare de seamă într-un alt buzunar.

Ştefan cată pîn toate celealte buzunare ce mai avea la haine şi nu găseşte batista. Mirarea sa fu mare cînd se încredinţă că-i lipseşte şi punga.

— Vezi bine că pe bancă trebuie să o fi lăsat, de vreme ce nu o găseşti, îi zise Matei care-l observa.

— Am meritat această lecţie, strigă Ştefan. Din nenorocire însă că nu aveam într-însa decît cinci galbeni şi vreo cîţiva sfanţi.

— Ce înţelegi prin această lecţie? întreabă Matei surprins şi neputînd înţelege bine ce-i spunea fratele său. Nu cumva banii despre carii vorbeşti îi aveai legaţi în vreun colţ al batistei? Să ne întoarcem; să nu pierdem timpul. Poate să fie încă pe banca unde am şezut.

— Acum e de prisos, zise Ştefan zîmbind. Banii îi aveam în pungă şi punga nu o mai găsesc; înţelegi bine că mi-a furat-o.

— Cine?

— Negreşit că unul din acei pungaşi zdrenţoşi din carii ţi-am arătat.

— Cum se poate? zise Matei uimit; eram doi, şi unul din noi ar fi putut surprinde pe acel cutezător.

— Acei zdrenţoşi cunosc în perfecţie arta de a fura fără să simţi. Negreşit că vreunul ascuns la spatele băncei pe care şedeam a şters şi punga şi batista din buzunarele de la spate. Aceasta s-a mai întîmplat şi la alţii, chiar din cunoştinţele mele au simţit asemenea pierderi în onorabila grădină Kiseleff. Dar ce e pierdut e pierdut; să nu ne mai gîndim. Iată că am ajuns; să ne dăm jos.

Trăsura se opreşte dinaintea porţei de la pădurea Bănesii. Matei ia legătura cu proviziile pentru dejun, şi dă doi sfanţi vizitiului zicîndu-i să treacă cu trăsura lîngă hanul de mai-nainte, unde să-şi cumpere de ale mîncărei şi să odihnească pînă la înturnarea lor. După aceea reuneşte pe fratele său care îl aştepta pe poteca pădurei.

— Să trecem lîngă mica fîntînă din vale, îi zise Ștefan luîndu-i brațul. Acolo este o apă minunată și sper că o vei găsi mai bună decît aceea de Dîmbovița.

— Aș dori mai întîi să facem cîteva jururi pîn pădure, zise Matei. Este multă vreme de cînd nu am mai văzut aceste locuri.

— Cu plăcere, iubite Matei ; și ai dreptate căci apetitul se mărește în proporție cu preumblarea. Lasă mai întîi legătura cu proviziile noastre lîngă acest arbore și o vom relua înturnîndu-ne.

Zicînd acestea, Matei lasă legătura ce ținea și amîndoi străbat mai multe poteci ale pădurei ascultînd cu o vie mulțumire cîntecile pasărilor de tot felul. Trecînd pe lîngă pavilionul din mijlocul pădurei, ei se opresc puțin ca să observe mai multe caricaturi făcute cu creionul pe ziduri și să citească o mulțime de grifonage, care de care mai scandaloase.

— Bagi de seamă aceasta, fratele meu, zise Ștefan trecînd cu Matei spre fîntînă : parte din bucureștenii noștri, nu destul că sunt depravați, ba încă găsesc lăudabil de a arăta și într-un loc public imoralele fapte ce săvîrșesc pe toate zilele și care sunt, poci zice, singura lor ocupație.

— Curios lucru ! zise Matei cu mîhnirea în suflet ; nu e cu putință să trec într-un loc public ca să nu văz decît viciuri. Oare virtutea nu o poate întîlni cineva pe nicăiri ?

— Sunt mai mulți ani de cînd a fugit, strigă Ștefan. Și este cu putință ca ea să stea la un loc cu atîția inemici puternici !... Dar ce mai vorbesc de asemenea lucruri ; cînd ne-ar auzi cineva, ar începe să rîză de noi și să răspîndească în lume vorbă că sărmanii frați Lungeni au căzut în doaga lui Diogen și că toți filosofii moderni sunt comparativi celor carii se adăpostesc în stabilimentul Mărcuței. Înțelegi bine că în locurile publice frecuentate de depravație nu este permis nici măcar a vorbi de virtute în temerea de a nu fi tratat de smintit ; cu toate acestea sunt esceptii multe, căci altfel am fi pierduți. Dar iată fîntîna ; să ne așezăm aci pe verdeață.

— Ce apă limpede ! zise Matei cu admirație. De ar fi rece pe cît pare a fi gustoasă !

— Este foarte bună, răspunse Ștefan, care desfăcuse legătura cu provizii. Apa de la Herăstrău însă este și mai rece, poci zice și mai gustoasă. Am făcut o bună comparație ; aceea îmi place mai mult.

— Cum de nu am mers acolo ? observă Matei tăind felii dintr-o jimblă care nu atîrna decît trei litre și aceasta cu consimțimîntul...

— Grădina de la Herăstrău este destul de retrasă, unde am fi putut găsi o tinichea ca să bem apă, de vreme ce aci ar fi trebuit să o bem în pumni, dacă Mihai nu avea îngrijirea de a pune un pahar în legătura cu provizii.

— Acolo nu am fi fost singuri, iubite Matei, zise Ștefan mușcînd dintr-un picior de porumbel. Afară de aceasta, nu am fi fost nici bine priimiți, căci cofetarul sau mai bine stăpînul aceii grădini, care este un grec, privește cu o mină respingătoare pe necunoscuți și mai cu seamă pe cei carii anunță că nu-i vor destupa cîteva butilii de șampanie.

— Dacă nu am uitat, grădina de la Herăstrău era odată foarte priimitoare și stăpînul ei avea o bună conduită cu toată lumea, chiar cu acei oameni carii veneau să se preumble fără ca să ia cel puțin o cafea.

— Lucrurile s-au schimbat de atunci, zise Ștefan, care terminase și cel de al doilea picior de porumb și se ocupa cu distrugerea restului. În acel timp, stăpînul grădinei avea nevoie să-și atragă pratice, căci abia deschisese grădina, și de aceea priimea și pe bun și pe rău deopotrivă. Atunci nici că se găseau la dînsul vinuri streine ; dar de vreo cîțiva ani, de cînd o mulțime de streine au venit în București ca să stoarcă de parale pe vanitoșii noștri, toate dejunurile, toate prînzurile și supeurile fine în acea grădină se fac vara. Înțelegi dar că grecul a făcut bani și că noi nu am fi găsit loc nicăiri, căci ori pe unde te-ai fi întors, ai fi văzut locurile prinse de grupe amoroase. Și afară de aceasta, am fi intrat în dizgrația unui funcționar însărcinat cu buna ordine care frecuentează adesea acea grădină.

— Și pentru ce, fratele meu ?

— Pentru că acel onorabil funcționar se supără prea mult cînd vede necunoscuți asistenți la petrecerile dumisale amorozo-șampaniale.

— Se vede că nu prea are mult de lucru la dregătoria ce dirige, observă Matei muşcînd dintr-o bucată de caşcaval de Penteleu.

În acest moment, două călugăriţe trec pe lîngă dînşii şi salută pe Ştefan care ridicase capul cînd le auzise umblînd. Ştefan le înapoiază salutarea şi, după ce ele se depărtează în pădure, începe a zîmbi.

— Se vede că cunoşti pe aceste călugăriţe, zise Matei muşcînd din prăjitură.

— Negreşit, răspunde Ştefan. N-ai văzut cînd m-au salutat.

— Am observat aceasta, zise Matei. Cine sunt?

— Cea mai tînără dintre ele, căreia îi zicea odată Nodreanca, s-a călugărit, nu de bună voie, ci silită de oarecari împrejurări foarte curioase. Cea bătrînă, ce-i zicea Bruneasca, s-a călugărit tot din împrejurări nu mai puţin curioase decît ale celei dintîi. Vieţuirea amînduror formează cîte o istorie completă, demnă de cunoscut; nu ştiu însă dacă eşti dispus să mă asculţi.

— Totdauna te-am ascultat cu plăcere, fratele meu. Şi mai întîi, cele ce-mi spui nu sunt lecţii pentru mine?

— Ei bine, Matei, de vreme ce este aşa, şi fiindcă vom sta aici cel puţin două ore încă, căci nimic nu ne sileşte ca să plecăm, te voi întreţine despre călugăriţa cea mai tînără. Dar mai întîi îţi voi face descrierea unei petreceri de loto într-o seară de iarnă în casa Nodreanului, bărbatul acestei călugăriţe, căci din acea seară îşi şi ia începutul istoria ei.

CAPITUL II

O ADUNARE DE MAHALA

Sunt mai mulţi ani de cînd s-a introdus în adunările noastre de iarnă jocul lotoului, care este aşa de inocent cît şi oarecum amuzant, şi mai cu seamă pentru acele familii puţin avute, carii îşi petrec nopţile fără ca să le coste nimic. Pe orice uliţă şi în orice societate şi-ar îndrepta cineva paşii în nopţile de iarnă, ar fi sigur că va întîlni o mulţime de dame, domnişoare, bărbaţi tineri

și bătrîni, împrejurul a două sau trei mese de loto, silindu-se, care de care, cînd îi ajunge rîndul, să surnumească cifrele după bilele ce scoate din săculeț cu epitete mai mult sau mai puțin spirituale, și se întîmplă foarte adesea ca să se strecoare în surnumirea cifrelor trivialități, răutăți, critici și vorbe picante, conform educației personalului ce compune societatea.

Voi face dar tabloul personalului și modul petrecerei societăței ce frecuenta casa Nodreanului.

Doamna Nodreanca fixase cîte o seară pe săptămînă ca să se strîngă acasă la dînsa persoanele ce compuneau adunările obicinuite ale mahalalei, ceea ce se și urma regulat de mai multe săptămîni. Dar în măsură cu înaintarea timpului, se strecurau din vreme în vreme necunoscuți subt diferite numiri și titluri cînd erau recomandați la intrarea lor într-o casă, spre esemplu : că erau din cutare provinție și că-și trag originea din cutare familie istorică, pe care nu o cunoștea nimeni, căci neapărat nu se ocupase cu lectura istoriei sau nu aveau poate timpul de a căuta și de a constata origina familiilor acelor domni în cărțile respective. Cu toate acestea se întîmpla mai totdauna ca acele familii istorice să-și tragă origina după taraba unei măcelării sau după lavița unei cîrciumi, părăsind șorțurile acelor onorabile comerțuri ca să se introducă în societăți prin mijlocirea capitalului ce realizase în mai mulți ani.

Într-o sîmbătă seara era mulțime în casa Nodreanului. Două camere spațioase destinate pentru priimire nu erau destul de încăpătoare ca să conție numărul invitaților. Jocul lotoului începuse : multe persoane carii nu găsise loc împrejurul meselor ocupau cîte un scaun și țineau cartoanele pe genuchi. În capul celei dintîi mese se afla o cucoană bătrînă și uscată, care purta niște ochelari fără coade, atîrnați de vîrful nasului și care își acoperise capul de un bonet alb cu funte mari ; la dreapta și la stînga ei erau așezate cinci fete ale sale, toate trecute în vîrstă și aspirante la maritagiu ; aceste șase dame compuneau familia Bărzoaielor, carii veneau înainte de toți și de toate ca să ocupe locurile principale ; negreșit ca să atragă privirile societăței și să se găsească pețitori pentru acele cinci odoare carii gemeau subt jugul spe-

ranței de mai mulți ani. Cu toate acestea ele nu lipsise de a se lupta în contra naturei ingrate, biruind-o prin buna întrebuințare ce făcuse din tinerețea lor.

La o altă masă erau așezați un domn bătrîn cu tînăra dumisale consoartă și juca loto de nevoie, ca să nu-și piarză din vedere mironosița care avea o figură vicleană și niște ochi ce se preumblau neîncetat pe tinerii carii se aflau vizavi de dînsa. Acestuia îi zicea domnu Gogman, care, din economiile ce făcuse în viață, cumpărase mai multe moșii și o femeie tînără, frumoasă și de familie bună.

Lîngă doamna Gogman se instalase cu forță o văduvă cu cincizeci ani în spinare și pretindea că în lăsatul de sec abia atinsese de al douăzeci și noulea. În toate adunările se așeza lîngă doamna Gogman sperînd că din mulțimea curtezanilor acesteia, carii se așezau vizavi de dînsa, va atrage privirile vreunuia și asupra încîntătoarei dumisale creaturi care purta cu cochetărie o coafiură încărcată de pompoane și de flori a căror greutate era în cumpănă cu capul său. Ar fi presupus cineva că acea damă căreia îi zicea doamna Bîlcioaia purta două capete demne de espus la vreo menajerie.

Alături cu doamna Bîlcioaia se afla o damă cu o talie de tambur-major, care se împodobise cu toate bijuteriile ce avea acasă. Figura ei era portretul fidel al unei pasări care se tînguie noaptea, și era așa de strînsă în corset încît abia putea respira. Această damă era măritată din amor cu un domn Brunescu, om în vîrstă, scurt, uscățiv, purtînd niște ochi de pisică în fundul capului, un nas comparativ cu ciocul unui vultur, al cărui vîrf intra în linie curbă într-o gură deschisă totdauna ca să asculte politica țărei, chiar atunci cînd nu se trata de dînsa. Domnu Brunescu conta foarte mult pe onoarea odoarei dumisale, ceea ce îl făcea ca în toate adunările unde era tîrît de dînsa să-și aleagă un loc care era mai retras și să se anueze după voie.

Un domn la modă, care nu de multă vreme începuse să zbîrnîie în lume, era neîncetat așezat lîngă doamna Bruneasca. Acestuia îi zicea domnu Mirinescu, care trecea în lume de atașe al doamnei Bruneaschi și care nu îndrăznea să deschiză gura într-o societate decît numai

cînd elefantul dumisale îi da voie. În adevăr, domnu Mirinescu era bine făcut, bun băiat, dar nu prea avea parale ; și ca să și le poată procura, hotărîse să înghiță cîte trei sau patru hapuri în douăzeci și patru ore. Ce e drept, hapurile erau foarte mari, anevoie de luat, dar doamna Bruneasca îi observa că ele nu pot supăra pe o fragă care se bucură de o constituție atît de solidă. Cu toate acestea ele făceau un efect contrariu, căci pe doamna Bruneasca o îngrășa peste măsură, iar pe sărmanul domnu Mirinescu îl redusese subt forma unei caracatițe.

Vizavi de domnul și de doamna Gogman, și de doamnele Bîlcioaia și Bruneasca, se aflau trei domnișori dintre carii, cel dintîi, căruia îi zicea domnu Repezeanu, purta un gheroc foarte ros, dar curat și încheiat de sus pînă jos ca un militar ; atît numai că seara haina neagră nu se cunoaște dacă este nouă sau veche. Pe deasupra gherocului, acest domn, care neapărat avea vederea scurtă, atîrnase o mică lornetă de gît pe care o aducea din vreme în vreme la ochi ca să cunoască cifrele, deși cîteodată le însemna fără să se serve cu acea sticlă. Al doilea domnișor, care-și dregea neîncetat părul frizat și căruia îi zicea domnu Verigescu, lăsa să se vază un lanț falș de ceasornic, agățat de o jiletă albă, deși timpul era foarte aspru și etichetă nu esista în acele adunări. Cel de al treilea domn, pe care-l înzestrase natura cu un gît de cocor și cu o statură de o înălțime rară, și care era fiul răposatului Săpunescu, era acoperit de un frac sau mai bine de un cvecher care se vede că-l purta de mai mulți ani, căci talia acei haine nu corăspundea nicidecum cu talia [lui] ; după amîndoi umerii acestui domn se ridica două gulere ale cărui vîrfuri îl țineau neîncetat cu nasul în sus, ceea ce da domnului Săpunescu un aer foarte arogant.

A treia masă era ocupată de bărbați, dame și domnișoare carii aveau privirea și spiritul pironite pe cartoane, în temerea de a nu scăpa vreun număr din vedere. Domnul Nodreanu lipsea de mai multe zile, căci el plecase la o moșie, unde-l chemau interesele pentru mai multă vreme. Consoarta dumisale, care era frumoasă, tînără și bine făcută, nu lua parte la jocul lotoului căci,

ca stăpînă de casă, urma să se ocupe cu priimirea și cu tratamentele invitaților.

— Dar așezați-vă odată, strigă bătrîna Bărzoaie ; a trecut un ceas și numai o partidă am jucat.

— Aveți toți cartoane ? întreabă doamna Nodreanca, învîrtindu-se între invitații săi.

— Eu aș voi să le schimb, zise una din domnișoarele Bărzoaie.

— Pentru ce să le schimbi, cucoană Aristițo ? observă doamna Bîlcioaia. Abia o partidă s-a jucat, și le găsești rele pentru că n-ai cîștigat. Așteaptă cel puțin vreo trei sau patru partide ; și afară de aceasta abia sunt de ajuns pentru toți.

— Cine strigă numerile ? întreabă doamna Gogman, adresîndu-se către domnu Repezeanu.

— Dacă aveți plăcere, le voi striga eu, răspunse acesta, uitîndu-se cu lorneta ca să găsească săculețul cu bilele, pe cînd domnu Gogman călca pe consoarta dumisale pe picior, ceea ce însemna ca să nu se prea adreseze către tineri.

— Eu le strig, zise domnu Mirinescu, arătînd săculețul cu bilele și uitîndu-se drept în ochii doamnei Bruneaschi.

— Aide, sînteți toți gata ? reluă bătrîna Bărzoaia ; știți că s-a strîns treizeci firfirici în caniotă !

— A ! dacă i-aș putea cîștiga ! strigă o domnișoară Bărzoaie sărind pe scaunul său, voind să arate printr-aceasta că era sprintenă și ușurică ; dar scaunul nu fu destul de solid ca să reziste unei asemenea greutăți ; el se sfărâmă și acea domnișoară era să cază dacă surorile sale, carii prinsese de veste, nu o reţineau. Ah ! Dumnezeul meu, adaogă ea ; cît p-aci era să caz. Ce șubrede scaune are doamna Nodreanca !

— Ai dreptate, domnișoară, încuviință doamna Bruneasca. În viață-mi nu mi s-a întîmplat să se cletene un scaun cu mine ; dar aci mă tem foarte că voi cădea și eu ca dumneata.

Doamna Nodreanca, care era o damă bine crescută, le aduce două fotele fără a se supăra de puțina delicatețǎ a acelor dame ; ea se mulțumește numai a le răspunde că dacă ar fi băgat de seamă unde se așed, le-ar fi adus

fotele îndată și că dacă pusese scaune, aceasta o făcuse în vederea ca să aibă loc mai mulți invitați.

— Tăcere că începem, reluă bătrîna Bărzoaie, care părea a fi prezidentul adunărei și care făcea cu fetele sale mai mult zgomot decît toți. Începi de trage, domnule Mirinescu.

— Ochelarii, strigă domnu Mirinescu cu o voce de pisică, după ce scoase o bilă din săculeț.

— De nu i-aș fi avut în două locuri, m-aș fi făcut foc pe dumneata, domnule Mirinescu, zise bătrîna Bărzoaie însemnînd numărul 88 pe amîndouă cartoanele.

— Eu nu-l am nicăiri, zise doamna Gogman.

— Nici eu, observă domnu Verigescu.

— Anii cucoanei Bîlcioaii, reîncepu domnu Mirinescu scoțînd o altă bilă cu nr. 40 și începînd a surîde ca o mireasă, crezînd că printr-aceasta pronunțase o vorbă de spirit.

— Ei, bată-te sănătatea, domnule Mirinescu, zise doamna Bîlcioaia ; negreșit că trebuie să fie douăzeci și nouă în cap ; i-am împlinit în lăsatul de sec.

— Dacă nu mă înșel, este nr. 40, observă domnu Săpunescu, care își aruncase ochii pe bila ce scosese din săculeț domnu Mirinescu.

— Da, da, este 40, zise doamna Bruneasca rîzînd.

Auzind acestea, doamna Bîlcioaia sare cu furie după scaun ; în săritura ce face îi cad mai multe flori din cap.

— E de mirare, domnule, ca să îndrăznești să vorbești ceea ce nu este, strigă ea aruncînd o căutătură furioasă asupra domnului Mirinescu. Nu cumva dumneata mi-ai văzut biletul de botez sau mă cunoști după măsele că am această vîrstă ?

— Nu te ofensa, cucoana mea, îi zise doamna Bruneasca pe cînd sărmanul Mirinescu se ghemuise după dragonul său. Trebuie să aibi această vîrstă ; nu-ți aduci aminte că dumneata erai logodită cînd eu mă jucam încă cu păpușile ?

— Nu eram nici o logodită, îi răspunse doamna Bîlcioaia cu dispreț. Și dumneata te-ai jucat totdauna cu păpușoi, iar nu cu păpuși.

— Atunci nu știi ce vorbești, cucoană Bîlcioaio, reluă doamna Bruneasca, care începuse și ea să se înfu-

rieze. Prea vrei să te faci mititică ; mai întîi întreabă și pe domnișoara Zinca Bărzoaia, care era și dumneiei împreună cu noi.

Auzind bătrîna Bărzoaie că pe fata ei o amestecă în vîrsta doamnelor Bîlcioaei și Bruneaschi ridică capul, se scoală repede după scaun cu o mînie grozavă, și prin mișcarea ce face, ochelarii îi sar deodată din vîrful nasului.

— Mă rog, mă rog, ce zici ? strigă ea adresîndu-se către doamna Bruneasca. Nu cumva pe fetele mele le puneți în rîndul dumneavoastră, cucoanelor, cînd nici cea mai mare n-a împlinit șaptesprezece ani ?... Să faceți bine ca altă dată să nu mai vorbiți de fetele mele, c-o să vă pară rău. Luați-vă de păr cît poftiți, dar nu-mi amestecați și fetele în daraverile dumneavoastră. Auzi, auzi, să zică că fetele mele au copilărit cu dumnealor !... Mega și chiric !... Și, zicînd acestea, bătrîna Bărzoaie își face cruce, se reașază la locul său și își atîrnă ochelarii de vîrful nasului.

Atît doamna Bîlcioaia cît și doamna Bruneasca nu se hotărăsc a răspunde bătrînei Bărzoaie, care căuta cu lumînarea pricină de gîlceavă și anevoie ar fi scos-o la capătîi cu dînsa.

— Nu-mi poate trece, pentru Dumnezeu ! reluă în fine doamna Bîlcioaia. Auzi, eu de patruzeci ani !... dar ia spune-mi, mă rog, domnule Mirinescu, o femeie de patruzeci ani mai face copii ?

— Dar ce, dumneavoastră ați făcut vreunul ? întreabă domnul Săpunescu fixînd pe doamna Bîlcioaia.

— Da, domnule, răspunse aceasta ; în anul trecut am făcut un drăguț de îngeraș, să-l soarbă cineva cu lingura.

— Curios mi se pare ! observă domnu Verigescu. Am înțeles; cucoană Bîlcioaia, că dumneavoastră sînteți văduvă de mai mulți ani, și nu pricep cum ați făcut un copil în anul trecut !...

— Îmi pare rău, domnule, că te amesteci unde nu-ți fierbe oala, îi răspunse cucoana pomponată și înflorată. Ai face mai bine să pricepi și să înțelegi că iarna nimeni pe pămînt nu poartă jiletă albă decît dumneata.

— Cel puțin eu îți mărturisesc, cucoana mea, zice acest domn ofensat, că nici eu nu am văzut pe vreo damă

puind o grădină cu flori pe cap, ca dumneata. Mă iartă, dar parcă ești o bre...

— Ah ! ce obrăznicie, strigă doamna Bîlcioaia făcîndu-se că leșină. Curînd o sticluță cu odicolon că-mi vine rău.

Și zicînd acestea, ea se lasă pe spate. Doamna Gogman, care se afla lîngă dînsa, o stropește cu odicolonul ce-i trecuse doamna Nodreanca, și domnișorul cu jileta albă, ca să evite scandalul ce se pregătea în contra sa, se face nevăzut din adunare, cu toate că nici o damă nu se gîndea a-i face imputări, căci doamna Bîlcioaia merita această lecție. Mirinescu era în punctul de a se lăsa de jocul lotoului și de a trece săculețul cu bile la un altul, dar doamna Bruneasca îl reține lîngă dînsa apucîndu-l de pulpana hainei. În fine, doamna Bîlcioaia își revine în sine, și fiindcă domnul cu jileta albă plecase din adunare, liniștea se stabilește.

— Domnule Mirinescu, fii bun de strigă numerile cum trebuie ; ai văzut ce izvorăște din glumele dumitale !

— Fiți sigură de aceasta, cucoană Virginio, zise îndată tînărul. Veți vedea că de acum înainte nu-mi voi mai permite glume în considerațiunea observațiunei ce-mi faceți. Șaptesprezece, cinci, treizeci și trei ; adăogă el după ce scoate trei bile din săculeț.

— Nu prea iute, domnule Mirinescu, observă bătrîna Bărzoaie ; asta este cusurul dumitale ; umbli ca poștia... Ah, Dumnezeul meu !... bucatele îmi vin la gură... Mi se pare că erau prea grase, și ticăloasei mele de bucătărese îi zic totdauna : Frusino, nu-mi plac bucatele grase ; acum dacă te vezi într-un morman de grăsime, căci eu cumpăr orice cu îndestulare, pui ca nebunul cît ai dinaintea ochilor ; dacă s-a cumpărat mai multă decît trebuie, oprește și pe mîine... curios lucru ! ce greață am astăseară ; va trebui să iau trei hapuri de ale lui Morizon cînd mă voi pune în așternut. Dar nu mai scoți vreun număr, domnule Mirinescu ? le strigi prea urît ; cînd prea multe, cînd nicidecum ?

— Așteptam să isprăviți ceea ce aveați de spus, îi răspunse el scoțînd un număr din săculeț. Douăzeci și unu.

— Îl am în două locuri ! strigă domnișoara Bărzoaie sărind pe fotoliul său.

— Bagă de seamă, cucoană Zinco, să nu sfărami prin săriturile dumitale şi fotoliul ce-ţi aduse doamna Nodreanca, observă doamna Gogman care nu putea suferi pe toată familia.

— Ai mare greşală, doamnă Gogman, zise bătrîna Bărzoaie ; fetele mele nu sunt grele, şi dacă sar mereu pentru fitece lucru, pricina este că sunt prea vii, prea deşteptc, prea zburdalnice ; vezi, tinereţea aşa e, bat-o pirdalnecu. Îmi aduc aminte că şi eu făceam ca dînsele cînd eram tînără. Şi fetele mele îmi semăn întru toate.

— Patruzeci şi nouă, strigă domnu Mirinescu, scoţînd o altă bilă din săculeţ.

— Să-l bată Dumnezeu că nu-l am pe nici un carton, zise bătrîna Bărzoaie. Ce neroadă sunt de nu mă ţiu de un fel de cartoane ! Ieri alesesem pe cele bune şi astăzi le schimb pe altele rele.

— Ce, s-a mai strigat numere ? întreabă domnu Gogman, care de cîteva minute avea ochii aţintaţi pe lorneta vizaviului său.

— S-a mai tras multe, îi răspunse domnu Mirinescu.

— Atunci, mă iertaţi, adăogă domnu Gogman... n-am băgat de seamă.. mă gîndeam la oarecare interese ale casei. Fii bun, domnule Mirinescu de-mi spune ce numere au ieşit acum în urmă ?

— Patruzeci şi nouă, douăzeci şi unu şi şaptesprezece.

— N-am pe nici unul din aceste numere, reluă domnu Gogman.

— Domnule Gogman, ar trebui să bagi seama, zise bătrîna Bărzoaie ridicînd capul. Cînd cineva joacă loto nu trebuie să vorbească, nici să se gîndească la interesele casei, decît numai cînd este acasă.

— Cucoană, te rog să-ţi cauţi de treaba dumitale, şi fă bine de nu te amesteca de ceea ce fac alţii. Ori poate nu eşti bine unde ai mîncat bucatele grase ?

— Nu eşti complezant cîtuşi de puţin cu damele, domnule Gogman. Cînd începi să vorbeşti, îmi vine greaţă.

— Prea eşti greţoasă, cucoană.

— Aferim ! iaca vorbă !... dar nu voi să mă supăr, fiindcă te cheamă domnu Gogman. Nu mi s-a întîmplat să auz în viaţă-mi un nume mai pocit ca al dumitale şi care să se potrivească cu dumneata.

— Bine că numele dumitale este mai breaz, zise domnu Gogman bătrînei Bărzoaie.

— Treisprezece, strigă tare domnu Mirinescu, voind să precurme disputa.

— Nu mi-a plăcut niciodată să am cartoane cu punctu lui Iuda, zise îndată bătrîna Bărzoaie, care nu-și pierdea cumpătul, fiindcă era prea obicinuită cu certurile. Îmi aduc aminte că bucătăreasa mea pune ceapă multă în bucate. Ceapa este pricina de mi s-a stricat stomacul.

— Nouăsprezece.

— Uite, frate, că uitai : cum ziseși, domnule Mirinescu ?

— Nouăsprezece.

— Dar mai-nainte ?

— Treisprezece.

— Dar naintea lui treisprezece ?

— Atunci va trebui să le reîncep pe toate.

— Așa, domnule ; reîncepe-le pe toate, te rog, fiindcă sunt sigură că am scăpat două sau trei numere din vedere. Uite, dacă mi-o mai pune vreodată ceapă multă în bucate, oi să gonesc pe ticăloasa mea de bucătăreasă. Îmi aduc aminte că tot din pricina asta am fost bolnavă acum două săptămîni. Mi-e frică numai că nu mai am hapuri pentru astă-seară... Ce număr a ieșit naintea lui treisprezece, domnule Mirinescu ?

— Șaptesprezece.

— Îți mulțumesc, acum poți urma ; am două caterne (patru în rînd).

— Eu nu am nici unul, zise cu întristare doamna Bruneasca... De ce nu tragi și pentru mine, domnule Mirinescu ? Asta nu este frumos.

— Cînd aș fi în sac ca să poci vedea bilele, numai pentru dumneata aș scoate, doamna mea ; răspunse grațiosul domnu Mirinescu. Și doamna Bruneasca începu să zîmbească, ca cum ar fi rămas încîntată de acest răspuns al atașeului său, căruia îi aruncă pe furiș o căutătură amoroasă.

— Aștept pe nouăzeci și pe patrusprezece, zise bătrîna Bărzoaie.

— Și eu am un catern ! strigă o tînără fată de la a treia masă.

— Curios lucru ! zise domnu Săpunescu, care părea prea distrat. N-am pus pînă acum mai nici un număr... Mi se pare că am prea urîte cartoane... dar asta nu mă face să mă mir, căci sunt prea nenorocit la acest joc !... Nu-mi aduc aminte ca să fi cîştigat odată măcar.

— Optzeci şi nouă, strigă domnu Mirinescu, scoţînd un alt număr din sac.

— Ah ! Dumnezeule !... ce aproape este de numărul nouăzeci care-mi lipseşte !

— Treizeci şi unu.

— Treizeci şi unu ? strigă domnul care purta lornetă ; aşteaptă, opriţi !...

— Ce, ai cîştigat ? întreabă bătrîna Bărzoaie cu neastîmpăr.

— Nu, dar am pe amîndouă cartoanele acest număr... cu care fac două terne (trei în rînd).

— Uite, frate, cum m-am speriat ; am crezut că făcuse cuinul... Domnule, te rog, nu mă mai speria astfel, dumneata care eşti aşa de liniştit la acest joc. Pe unde suntem, domnule Mirinescu ? N-am auzit numerile din urmă.

— Dar doamnă, dacă vorbeşti întruna, nu este greşala mea.

— N-am vorbit eu, ci dumnealui a zis : opriţi !... O ! cînd aş vorbi şi eu la loto, s-ar auzi şi musca !... Ce număr a ieşit, domnule Mirinescu ? Şi, te rog, mă iartă de supărare.

— Treizeci şi unu.

— Mai-nainte ?

— Optzeci şi nouă.

— Dar acum ?

— Acum vom vedea ce este...

— Două, strigă domnu Mirinescu scoţînd încă un număr.

— Îl am şi pe acesta în două locuri... mă face să-mi bată inima, Dumnezeule ! ce frumoase cartoane am : sunt acoperită de catrene !... Dar am presimţire c-o' să mă facă să cîştig numărul nouăzeci... Sunt amorezată de numărul ăsta... Domnule Mirinescu, mă faci să rabd prea mult. Păcat numai că-mi vin bucatele la gură.

— Parcă ziseşi că dumneata, cucoană, nu vorbeşti şi că eşti aşa de liniştită la jocul lotoului, că se aude şi

musca, observă domnu Săpunescu fixînd pe bătrîna Bărzoaie.

— Ai face mai bine, domnule, să vezi că porți niște gulere ca două coarne de cerb, îi răspunse bătrîna Bărzoaie care nu suferea pe nimeni să-i facă observații. De aceea îi ascultau toți neroziile fără să o contrarieze în temerea de a nu se espune a priimi răspunsuri insolente.

— Patruzeci și patru.

— Îl am și pe acesta. Mă rog, stați... nu mai am sticle ; cucoana Gogman le-a luat pe toate.

— Eu, cucoană Bărzoaie ? zise aceasta cu dispreț. Poftim, vezi ce am dinaintea mea !... Îmi pare rău că porți ochelari și tot nu vezi.

— Ba văz prea bine, cucoană. Firește că n-or să fie sticle de ajuns pe cîtă vreme le arunci vizaviului dumitale și rîzi cu dînsul.

Bătrîna Bărzoaie, cînd nu se putea adresa cu espresii proaste către o persoană care îi impunea, profera răutăți, cea ce și făcu în privința doamnei Gogman în vederea că bărbatul ei, fiind gelos, să-l întărîte și să arunce scandal în menagi. Ea cunoștea în detaliuri toate menagiurile, viețuirea bărbaților cu nevestele lor și toate intrigile amoroase. Domnu Gogman, auzind că soția sa aruncă cu sticle în tineri, fără ca el să o vază, se scoală înfuriat, tîrașțe pe nevasta sa după dînsul, fără ca ea să se înprotivească, știindu-l cît era de brutal, și cînd era să plece din adunare, se adresează către stăpîna casei cu lacrămile în ochi :

— Cucoană Virginio, zise ea doamnei Nodreanchi ; ies foarte mîhnită din casa dumitale și crez că multe dame vor face ca mine, pe cîtă vreme vei mai priimi în societatea dumitale pe acele Bărzoaie carii și-au priimit educația în cîrciumi și în case de pierz... Ea nu sfîrși acest din urmă cuvînt că ieși cu soțul său, care o trăgea după dînsul cu putere.

— Ce ? ce a zis fleoarța aia ? strigă bătrîna Bărzoaie, căzîndu-i pentru a doua oară ochelarii din vîrful nasului. Auzi, cîrciumă !... Slavă Domnului, familia mea este cunoscută de toată lumea... Ei, taci, tîrfă nerușinată... că... c... ți-oi arăta eu ; ai uitat cînd te întindeau crai la Cișmegiu și prostu de bărbată-tău mînca smîn-

tînă cu cartofi la moşie. Dumnezeule, ce bărbaţi proşti au mai ieşit astăzi la maidan ; uite, n-aude, n-a vede...

Doamna Nodreanca ieşise după domnu Gogman şi după soţia sa ca să le ceară iertăciuni şi să-i liniştească. La înturnarea sa în casă, vine lîngă bătrîna Bărzoaie şi-i zice :

— Îmi pare foarte rău, cucoană, că te agăţi de toată lumea. Mă iartă, dar nu voi să iasă nimeni nemulţumit din casa mea. Te porţi aşa urît, încît mi-e frică că nici un om n-o să mai calce pe la mine.

— Poftim vorbă !... iaca na... dacă vrei să te cerţi cu mine pentru o marţafoaică ca Gogmănoaia, m-aş mînia grozav ; te încredinţez, cucoană Virginio, că rău faci de o primeşti pe la dumneata. Astfel de femei sunt arătate cu degetul, şi acum văz că am făcut rău ca să-mi aduc fetele. De ştiam că o să fie şi Gogmănoaia aici, nu eram nebună să fac aşa mare nerozie. Mă rog, ce era să auz de la acea femeie, decît blestemăţii şi vorbe neruşinoase, şi copiliţele mele, mulţumesc lui Dumnezeu, sunt cele mai cinstite, aşa de cinstite şi bune, că ferice de cei carii le vor lua. Orice ar vrea cineva la dînsele găseşte : tinereţe, frumuseţe, învăţătură ; ce e drept, zestre mare nu am să le dau, căci sunt multe şi răposatul bărbată-meu, Dumnezeu să-i odihnească ţărîna, n-a avut parte să trăiască ca să le sporească zestrea. Mi se pare însă că o femeie bună face mai mult decît zestrea şi decît toate comorile din lume. Dar n-au avut parte, mititelele. Aşa a lăsat Dumnezeu ca sufletele bune să sufere.

Şi bătrîna Bărzoaie zicînd aceste din urmă cuvinte, îşi aduce batista la ochi ca să şteargă nişte lacrămi care nu curgeau niciodată din uscaţii ei ochi.

Nu era cu putinţă ca să-i observe cineva vreo insolenţă, căci dacă răutatea ei atrăgea nişte consecinţe supărătoare, începea să facă discursuri lungi, să suspine şi să plîngă, şi printr-o asemenea metodă închidea gura la toţi. Doamna Nodreanca, care era cu totul preocupată de altceva, rămase mulţumită şi trecu în o altă cameră. În fine, zgomotul ce se făcuse la ieşirea domnului şi doamnei Gogman se înpuţinează şi toţi se reaşează pe la locurile lor.

— Trebuie să stricăm această partidă și să începem alta, căci acum lipsesc doi, dintre carii putea să cîștige unul ; zise domnu Mirinescu, care se pregătea să bage numerile în săculeț.

— Negreșit că așa urmează, încuviință doamna Bruneasca, care nu avea nici un tern pe cartoanele sale.

— Ba să mă iertați, strigă bătrîna Bărzoaie luînd batista de la ochi și puindu-și ochelarii. Partida nu se poate strica. Dumneavoastră ați voi să o stricați căci nu aveți nici un carton, iar eu care am cartoanele pline de caterne nu-mi vine neted la socoteală. Cum vă place, zău, să trageți spuza tot pe turta dumneavoastră ? Scoate alte numere, domnule Mirinescu, și nu mai spune glume de-ale dumitale. O ! bată-te sănătatea, ce haz ai !... atîta numai că nu vorbești serios.

Nu era cu putință să se strice partida, și fiindcă nimeni nu pretindea să se reînceapă alta, doamna Bruneasca face semn adjutantului său ca să urmeze.

— Optzeci și unu, zise domnu Mirinescu scoțînd un număr.

— Poftim, ce vă spuneam ?... cu acest număr am mai făcut un catern și acum nu mai am decît caterne pe cartoanele mele.

— Douăsprezece.

— Am ieșit ! am ieșit ! strigă tînăra fată de la a treia masă ; am făcut cuinul... am cîștigat !

— Și aveam șase caterne, zise bătrîna Bărzoaie oftînd. Nu se întîmplă niciodată ca să piarză cineva cu șase caterne ! Dar mă rog, nu stricați sticlele pînă mai întîi nu se face revizie.

Se face revizie cuinului fetei și bătrîna Bărzoaie vede cu mare părere de rău că este bună.

— Trebuie să ne încredințăm asemenea dacă sunt toate numerile în săculeț, observă doamna Bîlcioaia. Nouăsprezece și patruzeci și nouă nu s-au strigat nicidecum.

— E de prisos, zise bătrîna Bărzoaie ; eu singură le-am numărat de două ori nainte de a ne pune la joc, și erau toate pe deplin.

Doamna Bîlcioaia însă nu păru mulțumită pe acest răspuns. Ea luă săculețul cu bilele de la domnu Miri-